

Sistem nacionalne sigurnosti Bosne i Hercegovine

Almir Grabovica

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog
prava Univerziteta u Sarajevu

Sažetak

Naslov rada "Sistem nacionalne sigurnosti Bosne i Hercegovine" implicira jedan značajan pojam, a to je sistem nacionalne sigurnosti jedne države, u ovom slučaju Bosne i Hercegovine. Živimo u vremenu globalizacije, velikog tehničkog, naučnog i tehnološkog napretka u kojem su interakcija i komunikacija među ljudima, pripadnicima različitih kultura i civilizacija, dostigli izuzetno visok nivo te su sve ovo faktori koji multipliciraju sigurnosne izazove za države i sisteme sigurnosti na početku novog milenija. U ovom radu evidentan je pokušaj da se odgovori na pitanje u kojoj je mjeri izgrađen sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine i koji problemi stoje na putu njegova daljeg razvoja i izgradnje. Imajući u obzir složenost i opasnost problema terorizma na početku XXI st., neophodno je objektivno sagledati i ukazati na sve eventualne propuste i nedostatke sistema sigurnosti Bosne i Hercegovine te raditi na povećanju njegove efikasnosti. Tome doprinosi činjenica da je Bosna i Hercegovina veoma kompleksno uređena država (s dvama entitetima i distriktom Brčko), s velikim političkim utjecajem prilikom donošenja odluka značajnih za normalno funkcioniranje države i njena sigurnosnog sistema. Također, Bosna i Hercegovina prije 20 godina je izišla iz teškog oružanog sukoba koji je razorio njene ekonomske, socijalne i sigurnosne kapacitete, što

također predstavlja veliki problem u procesu izgradnje države i njena sigurnosnog sistema.

Ključne riječi: sigurnost, država, sistem nacionalne sigurnosti, prevencija.

Uvod

U cilju sveobuhvatnijeg prilaza istraživanju problematike ovog rada, dajem kraći hronološki prikaz historije Bosne i Hercegovine. Ime Bosna prvi se put spominje u X vijeku u djelima bizantskog cara Konstantina Porfirogenita. Bosnom su vladali mnogi vladari, ali svoj prvi najveći vojni i privredni napredak ostvarila je za vrijeme vladavine bana Kulina, koji je vladao od 1180. do 1204. godine. Početkom XIV stoljeća počinje uspon srednjovjekovne bosanske države: “Za vladavine Stjepana II Kotromanića Bosna je 1322. godine oslobođena od stranaca i rasprostirala se od Save do Jadranskog mora i od Drine do Cetine, a najveći uspon doživljava pod vladavinom Tvrtka I Kotromanića (1353–1391) koji se 1377. proglasio za prvog bosanskog kralja, kada njene granice sežu od Save do Korčule i Hvara, te od Zrmanje i Knina do Sjenice i Lima.”¹ Nakon Tvrtkove smrti dolazi do previranja unutar bosanskog plemstva, što za posljedicu ima slabljenje bosanske države.

Oslabljena bosanska država predstavljala je lahak plijen za tadašnje moćno Osmansko carstvo. Osvajanjem srednjovjekovne bosanske države Osmansko carstvo srušilo je posljednju prepreku na svom putu teritorijalne ekspanzije prema unutrašnjosti Evrope. Sultan Mehmed II Osvajač 1463. godine zauzima grad Jajce i od tog trenutka započinje novo poglavlje u historiji bosanske države. Odlukama s Berlinskog kongresa 1878. godine Austro-Ugarska dobila je mandat da aneksira Bosnu i Hercegovinu. Bosna i Hercegovina našla se na prijelazu iz jednog kulturno-civilizacijskog kruga u drugi. Austro-Ugarska 1908. godine i formalno je anektirala Bosnu i Hercegovinu. Dvije godine poslije Bosna i Hercegovina dobila je pravo na svoj ustav i vladu, čime je ostvarila jedan oblik autonomnosti u okviru monarhije. Period Austro-Ugarske vladavine u Bosni i Hercegovini obilježen je razvojem industrije, željezničkog saobraćaja, arhitekture itd.

¹ Beridan, Izet; Tomić, M. Ivo; Kreso, Muharem: *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo, 2001, str. 59.

Porazom Austro-Ugarske u Prvom svjetskom ratu Bosna i Hercegovina ulazi u sastav novoformirane Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca, koja će kasnije postati Kraljevina Jugoslavija 1918. godine. Ustavom ove države, koji je proglašen 1921. godine, Bosni i Hercegovini garantirana je teritorijalna cjelovitost. Međutim, ustav je suspendiran 1929. godine i Bosna i Hercegovina je podijeljena na četiri banovine. Deset godina poslije, Bosna i Hercegovina ponovo je podijeljena između Srbije i Hrvatske poznatim sporazumom Cvetković–Maček.

“U jeku narodnooslobodilačke borbe, 25. 11. 1943. godine u Mrkonjić-Gradu, na skupštini narodnih predstavnika izabrano je Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH). Deklaracijom je proklamirana ravnopravnost sva tri bh. konstitutivna naroda i, nakon dužeg vremena ponovo uspostavljena državnost BiH”.² Na Drugom i Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a donose se odluke koje jačaju temelje državnosti Bosne i Hercegovine, kao što su da organ ZAVNOBiH-a preraste u Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine. Odlukama s Drugog zasjedanja AVNOJ-a (Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije) Bosna i Hercegovina postaje jedna od šest ravnopravnih republika u okviru Socijalističke federativne republike Jugoslavije. Početkom 90-ih godina XX st. Bosna i Hercegovina završava svoju skoro pedeset godina dugu historiju u okviru bivše SFRJ i voljom svojih građana i naroda otvara novo poglavlje svog postojanja kao nezavisna, samostalna i suverena država priznata od strane Ujedinjenih nacija i Evropske zajednice. Nažalost, odmah nakon objavljivanja svoje nezavisnosti, na Bosnu i Hercegovinu izvršena je agresija od Srbije i Crne Gore, koja je okončana potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995. godine po kojem je Bosna i Hercegovina ustrojena kao država s dvama entitetima i trima ravnopravnim i konstitutivnim narodima.

Unutrašnje uređenje Bosne i Hercegovine

Dejtonski mirovni sporazum

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini predstavlja kulminaciju mirovnih pregovora koji su vođeni u američkom gradu Dejtonu u saveznoj državi Ohajo između predstavnika Republike Bosne

² Isto, str. 61.

i Hercegovine, Republike Hrvatske i Savezne republike Jugoslavije, a pod pokroviteljstvom: Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, Evropske Unije, Savezne Republike Njemačke, Republike Francuske i Velike Britanije. Sporazum je dogovoren i parafiran 21. novembra 1995. godine u Dejtonu, a zvanično je potpisan 14. decembra iste godine u Parizu. Ono što je prethodilo zvaničnom potpisivanju sporazuma jeste tzv. “šatl-diplomatija” koju je otjelotvorio bivši američki diplomat Richard Holbrooke. Ova tzv. “šatl-diplomatija” uglavnom se sastojala od niza intenzivnih bilateralnih susreta ovog diplomata i njegovih saradnika s predstavnicima najvišeg političkog vrha sukobljenih strana na prostoru bivše Jugoslavije. Značajni aspekti Dejtonskog mirovnog sporazuma jesu: prestanak svih borbenih djelovanja na prostoru Republike Bosne i Hercegovine i uzajamno priznanje Republike Bosne i Hercegovine i Savezne republike Jugoslavije (kasnije Srbije i Crne Gore) u okviru njihovih međunarodno priznatih državnih granica.

Sporazum je predvidio unutrašnje teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine s dvama entitetima: Federacijom Bosne i Hercegovine i Republikom Srpskom i Distriktom Brčko kao posebnom administrativno-upravnom jedinicom odvojenom od obaju entiteta u okviru Bosne i Hercegovine. Sastavni aneksi sporazuma jesu sljedeći:

- Aneks 1-A: Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja
- Aneks 1-B: Sporazum o regionalnoj stabilizaciji
- Aneks 2: Sporazum o liniji razgraničenja između entiteta i o pitanjima u vezi s tim
- Aneks 3: Sporazum o izborima
- Aneks 4: Ustav
- Aneks 5: Sporazum o arbitraži
- Aneks 6: Sporazum o ljudskim pravima
- Aneks 7: Sporazum o izbjeglicama i prognanicima
- Aneks 8: Sporazum o Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika
- Aneks 9: Sporazum o javnim preduzećima Bosne i Hercegovine
- Aneks 10: Sporazum o civilnoj implementaciji
- Aneks 11: Sporazum o međunarodnim policijskim snagama³

³ Dejtonski mirovni sporazum, JPNIO, *Službeni list R BiH*, Sarajevo 1995. godine.

Prema rješenjima koje je ponudio Aneks 4 Dejtonskog sporazuma, gdje se tretira pitanje Ustava, formiraju se institucije na nivou države Bosne i Hercegovine, koje obavljaju funkcije iz domena zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Te su institucije: Predsjedništvo Bosne i Hercegovine kao kolektivni šef države, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine kao najviši organ zakonodavne vlasti, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine koje obavlja funkciju vlade, odnosno najvišeg organa izvršne vlasti, te Ustavni sud i Sud Bosne i Hercegovine. Uspostavljena je i Centralna banka kao jedina ovlaštena institucija za vođenje monetarne politike Bosne i Hercegovine.

Petnaest godina nakon potpisivanja, Dejtonski mirovni sporazum po ocjeni velikog dijela bosanskohercegovačke šire javnosti donio je samo jedno dobro, zaustavivši rat u Bosni i Hercegovini. Političke elite u Bosni i Hercegovini duboko su podijeljene po pitanju rješenja koje se nalaze u Dejtonskom sporazumu. Kao glavni nedostatak sporazuma potencira se složeno teritorijalno uređenje države koje za posljedicu ima veliku disfunkcionalnost glomaznog birokratskog aparata, što u velikoj mjeri usporava evroatlantski put Bosne i Hercegovine. U cilju prevazilaženja ovog problema pokrenuto je pitanje promjene Ustava, ali predstavnici političkih subjekata u Bosni i Hercegovini dosada nisu našli konsenzus za rješavanje ovog krucijalnog pitanja za državu.

Sigurnosni sistem Bosne i Hercegovine

Pojam sigurnosti

Pojam sigurnosti danas je veoma često u upotrebi i adekvatno je zastupljen u svim svjetskim jezicima. Na području Bosne i Hercegovine koriste se dva termina kao sinonimi: sigurnost i bezbjednost. U općem smislu sigurnost predstavlja stepen zaštićenosti "ljudi od različitih oblika njihova ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njegovih vrijednosti, cjelokupnu zaštitu države od svih vidova njenoga ugrožavanja, a naposljetku sigurnost podrazumijeva stepen zaštite od ugrožavanja na planetarnom i kosmičkom nivou života općenito i ljudskoga roda u cijelosti."⁴

⁴ Beridan, Izet; Tomić, M. Ivo; Kreso, Muharem: *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo, 2001, str. 348.

U ostvarivanju zadataka sigurnosti postoje nivoi na kojima se sigurnost ispoljava: od sigurnosti pojedinca, materijalnih i kulturnih dobara, preko sigurnosti države do sigurnosti na planetarnom nivou. Korijeni razvoja sigurnosti sežu u daleku prošlost kada još nije bio uspostavljen sistem državnog uređenja, a samim time nisu postojale određene političko-pravne norme funkcioniranja društva. Od pojedinaca do malih ljudskih zajednica koji su bili nosioci sigurnosti, kao posljedica evolutivnog razvoja društva usljed naučnih, tehničkih i tehnoloških dostignuća i ukupnog napretka ljudskog roda, nastala je država kao osnovni nosilac i eksponent sigurnosti: "Budući da su ove male zajednice sa svojom strukturom i jednostavnim sistemom društvene kontrole počele mijenjati, odnosno evoluirati u velika grupiranja, sve više se javljala potreba za novim oblicima regulacije i zaštite u sigurnosnom smislu."⁵

Nastankom novih formi i oblika društvenog organiziranja, u prvom redu pojavom suverenih i nezavisnih država, i sam pojam sigurnosti dobija novu dimenziju. Sigurnost se usko veže za institucije i organizacije kojima rukovodi i upravlja država, ali i regulira načine i principe njihova djelovanja. S pozicije države postoje dva izvora ugrožavanja – unutrašnji i vanjski, te se u skladu s time uspostavljaju i formiraju dvije strukture u okviru države koje imaju cilj neutraliranje vanjskih odnosno unutrašnjih izvora nesigurnosti. Te dvije strukture jesu vojska i policija od kojih svaka u okviru svojih nadležnosti predstavlja moćan aparat u rukama države zadužen za zaštitu i očuvanje određenog stepena sigurnosti – kako pojedinca tako i društva i države u cjelini. U savremenim demokratskim društvima i državama posebna pažnja posvećuje se zaštiti ljudskih prava i sloboda, što s aspekta očuvanja i prevencije unutrašnjih izvora nesigurnosti predstavlja krucijalno pitanje i izvor mnogih polemika. Stoga je posebno značajno da se obezbijedi balans između interesa države i društva s jedne strane, i individualnih sloboda i prava građana i pojedinaca s druge strane: "U tom smislu se sloboda i sigurnost trebaju prevashodno shvatiti kao varijabilne veličine..."⁶, jer pretjerano ulaženje u krajnost s ciljem obezbjeđenja jednog ili drugog može biti pogubno za jedno društvo ili državu.

⁵ Masleša, Ramo: *Teorije i sistemi sigurnosti*, "Magistrat", Sarajevo, 2001, str. 3.

⁶ Isto, str. 4.

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine

“Pod sigurnosnom politikom se podrazumijeva jedinstven političko-filozofski, ideološki, državno-politički, državno-nacionalni, vojno-politički, pa i naučni pogled na pitanja rata, sigurnosti i odbrane – skup osnovnih opredjeljenja i rješenja o organiziranju i pripremanju države, društva, nacije, pokreta, za odbranu i zaštitu u ratu i drugim oblicima ugrožavanja.”⁷ Iz navedenog se može zaključiti da sigurnosna politika predstavlja značajan element u oblikovanju strategije sigurnosti svake nezavisne i suverene države. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine u februaru 2006. godine usvojilo je sigurnosnu politiku Bosne i Hercegovine kao “dokument koji definiše dugoročnu i koherentnu strategiju, koja daje okvir i smjernice za izgradnju sistema, strukture i svih mehanizama neophodnih za efikasno djelovanje sektora sigurnosti.”⁸ Prilikom usvajanja i donošenja ovog akta potrebno je izvršiti sveobuhvatan uvid u ukupne političke, socijalne, ekonomske, odbrambene i sigurnosne determinante i prilike unutar države, te na geopolitički položaj države, trenutne političke i druge odnose između država na regionalnoj i široj međunarodnoj sceni, aspiracije države ka uključivanju u evropske i globalne sigurnosne, političke i ekonomske organizacije i aranžmane. Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine u sebi inkorporira sve značajne sfere društvenog funkcioniranja i sagleda ih iz ugla sigurnosti. To su oblasti vanjske politike, odbrambene politike, ekonomske politike, socijalne politike, ekologije, te unapređenja demokratije i zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda. Operacionalizaciju i praktično sprovođenje zadataka i ciljeva koji su postavljeni u sigurnosnoj politici vrše institucije i organi države Bosne i Hercegovine, pri tome poštujući osnovna načela ustavnosti i zakonitosti u svome radu u skladu s demokratskim načelima i principima uređenosti društva. Nosioci praktičnog, političkog i institucionalnog sprovođenja sigurnosne politike Bosne i Hercegovine jesu: Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, entitetski parlamenti i kantonalne skupštine, te Vijeće ministara Bosne i Hercegovine i vlade entiteta. Zbog specifičnog unutrašnjeg uređenja Bosne i Hercegovine od velike je važnosti da navedene institucije sa svih nivoa vlasti u državi obezbijede maksimalnu saradnju i koordinaciju pri realizaciji zadataka

⁷ Beridan, Izet: *Politika i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008, str. 30.

⁸ Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj: 88/05.

sigurnosne politike, a sve u cilju ostvarenja sigurnosti i stabilnosti Bosne i Hercegovine.

O sigurnosnom sistemu

Da bi se govorilo o sistemu sigurnosti, nužno je sagledati cjelokupan politički, ekonomski i socijalni sistem i način i princip uređenja svake države pojedinačno. U prvom redu politika i politički sistem države osnovni su determinirajući faktori na osnovu kojih država i njeni organi vlasti određuju modalitete funkcioniranja sigurnosnog sistema. U demokratskim društvima proces organizacije, izgradnje i strukturiranja sigurnosnog sistema odvija se kroz ustav, zakone i podzakonske akte. Proces izgradnje, ustrojstva i realizacije zadataka pripadajućih komponenata sigurnosnog sistema u praksi sprovode državna tijela i institucije kao što su ministarstva, organi, službe, inspektorati, komiteti itd. Razvoj sistema sigurnosti kroz historiju nedvojbeno ukazuje na činjenicu da je sigurnosni sistem uvijek ovisan o političkim strukturama i državi. Osnovni zadatak sistema sigurnosti, o bilo kojem historijskom periodu da je riječ, jeste zaštita države, njena teritorijalnog integriteta, nezavisnosti, suvereniteta, političkog poretka i ostvarenje njenih političkih, ekonomskih, vojnih i drugih interesa i ciljeva. U funkcionalnom smislu ispravno je “razlikovati nacionalni obrambeni sistem (national defence system) i nacionalni sigurnosni sistem (national security system)”⁹, odnosno dva podsistema – vanjske i unutrašnje sigurnosti. Prema tome možemo izdvojiti jednu adekvatnu definiciju da “pod nacionalnim sistemom sigurnosti podrazumijevamo organizaciju, funkcije, djelatnosti i mjere koje jedna država poduzima u interesu svoje sigurnosti.”¹⁰ Savremeni integracijski tokovi među državama i narodima koji su uzeli maha u procesu globalizacije i razvojem nauke, tehnike i tehnologije postavljaju nove izazove pred sigurnosne sisteme savremenih država. Multipliciranje sigurnosnih izazova koje nosi budućnost s jedne strane, i zaštita osnovnih demokratskih principa i načela oličenih kroz poštivanje prava i sloboda pojedinca i visok stepen transparentnosti civilnog društva s druge, stavile su pred sistem

⁹ Grizold, Anton; Tatalović, Siniša; Cvrtila, Vlatko: *Savremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1999, str. 8.

¹⁰ Beridan, Izet: *Politika i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008, str. 49.

sigurnosti i njegove komponente velike organizacione, operativne i strategijske izazove. Sistem sigurnosti trebao bi biti "stabilan jedinstven sistem sa nizom hijerarhijski uspostavljenih podsistema i sa jasno preciziranim funkcijama koji kao izvršni legitimni organ države svoje aktivnosti provodi u skladu sa demokratskim vrijednostima društva. Znači, fleksibilno ali u konačnom ishodu dosljedno poštivanje i sprovođenje zakona, kojim se obezbjeđuje slobodan demokratski prostor u kojem se odvijaju potrebne političke i druge aktivnosti, održava fundamentalni princip pravne države i civilnog društva, s posebnim akcentom na zaštitu osnovnih prava i sloboda građana."¹¹

Na osnovu gore navedenih principa i modaliteta o ustrojstvu i organizaciji sigurnosnog sistema savremene države, i Bosna i Hercegovina ima svoj sigurnosni sistem koji mora pratiti kretanja i promjene, kako na regionalnoj, tako i na široj globalnoj međunarodnoj sceni. Kada se govori o sigurnosnom sistemu Bosne i Hercegovine treba se imati na umu činjenica da on proizlazi iz specifikuma i složenosti političkog sistema i državotvornog uređenja same zemlje uspostavljenog u Dejtonu potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir iz 1995. godine.

Podsistem vanjske sigurnosti Bosne i Hercegovine

Podsistem vanjske odnosno odbrambene sigurnosti sa svojom osnovnom komponentom – oružanim snagama (vojnom silom) predstavlja specifičnu organizacionu strukturu u okviru države i društva. Osnovni mu je zadatak oblikovanje i implementacija odbrambene politike države i zaštita njena teritorijalnog integriteta i cjelovitosti od vanjskih izvora ugrožavanja i nesigurnosti. Oružane snage kao centralni element odbrambenog podsistema pored prioriternih zadataka zaštite države od vanjskih izvora ugrožavanja, mogu biti upotrijebljene u cilju zaštite ustavnog poretka i teritorijalne cjelovitosti na unutrašnjem planu, ali samo u situacijama kada političke strukture procjene da je nužan njihov angažman zajedno s ostalim snagama sistema sigurnosti. Oružane snage specifična su društvena organizacija s posebnom unutrašnjom centraliziranom hijerarhijskom komandnom strukturom, sa strogom disciplinom i poslušnošću njenih pripadnika i kontrolom na svim nivoima kako se ne bi dozvolila disfunkcionalnost u izvršavanju

¹¹ Masleša, Ramo: *Teorije i sistemi sigurnosti*, "Magistrat", Sarajevo, 2001, str. 130.

obaveza i zadataka, što sa stanovišta operativnosti može imati teške posljedice. Na početku XXI st. većina država u tranziciji, među kojima je i Bosna i Hercegovina, napuštaju koncept masovnosti oružanih snaga i okreću se principu manjih profesionalnih, moderno opremljenih i kvalitetno uvježbanih armija, a sve u cilju prilagođavanja i odgovora na nove sigurnosne izazove. Glavne komponente sistema vanjske sigurnosti jesu Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine, Oružane snage Bosne i Hercegovine, Stalni komitet za vojna pitanja.

Podsistem unutrašnje sigurnosti Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina podsistem unutrašnje sigurnosti započela je graditi i uređivati prema rješenjima iz Dejtonskog okvirnog mirovnog sporazuma. Podsistem unutrašnje sigurnosti uređen je u skladu s administrativno-teritorijalnim ustrojstvom države. Tako su uspostavljena entitetska ministarstva unutrašnjih poslova, policije, inspekcijски organi i direkcije, s tim da u Federaciji Bosni i Hercegovini postoji i kantonalni nivo organizacije. Proces stvaranja jedinstvenih policijskih snaga na nivou države kao jedan od osnovnih uvjeta za članstvo Bosne i Hercegovine u evroatlantskim strukturama teče veoma sporo zbog nemogućnosti dogovora političkih struktura. Ipak, na državnom nivou uspostavljeno je Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, te niz agencija, službi, direkcija i inspektorata koje realiziraju i provode zadatke iz domena unutrašnje sigurnosti Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine poseban je organ uprave koji se nalazi u sastavu Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Organizacionu strukturu Ministarstva čine sljedeći sektori: Sektor za zaštitu i spašavanje, Sektor za međunarodnu saradnju i evropske integracije, Sektor za opću i graničnu sigurnost, Sektor za informatiku i telekomunikacione sisteme, Sektor za azil, Sektor za borbu protiv terorizma, organizovanog kriminala i zloupotrebe narkotika, Sektor za imigraciju itd. Nadležnosti Ministarstva sigurnosti jesu: "zaštita međunarodnih granica, unutrašnjih graničnih prijelaza i regulisanje prometa na graničnim prijelazima BiH; sprječavanje i otkrivanje učinilaca krivičnih djela terorizma, trgovine drogom, krivotvorenja domaće i strane valute i trgovine ljudima i drugih krivičnih djela sa međunarod-

nim ili međuentitetskim elementom; prikupljanje i korištenje podataka od značaja za bezbjednost BiH itd.”¹² U okviru Ministarstva nalaze se četiri upravne organizacije: Državna agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine (SIPA), Granična policija Bosne i Hercegovine, Služba za poslove sa strancima i Biro za saradnju s Interpolom.

Državna agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine (SIPA) prva je policijska agencija koja svoje policijske nadležnosti i funkcije realizira na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. Osnovana je 2002. godine usvajanjem Zakona o Agenciji za informacije i zaštitu, koja je 2004. godine transformirana u Državnu agenciju za istrage i zaštitu. Unutrašnjom organizacionom strukturom u Agenciji su uspostavljeni: Odjel za zaštitu svjedoka, Kriminalističko-istražni odjel, Finansijsko-obavještajni odjel, Centar za istraživanje ratnih zločina, Odjel za osiguranje ličnosti i objekata, Jedinica za specijalnu podršku i dr., te regionalni uredi Agencije u Banjoj Luci, Sarajevu, Tuzli i Mostaru. U obavljanju zadataka, obaveza i dužnosti SIPA ima visok stepen operativne samostalnosti. Nadležnosti SIPA-e jesu: “sprečavanje, otkrivanje i istraga krivičnih djela iz nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine a posebno: organiziranog kriminala, terorizma, ratnih zločina, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, te teškog finansijskog kriminala; prikupljanje obavještenja i podataka o krivičnim djelima, te praćenje i analiza sigurnosne situacije i pojava koje pogoduju nastanku i razvoju kriminaliteta; pružanje pomoći Sudu i Tužilaštvu BiH u prikupljanju obavještenja, te izvršavanje naloga Suda i Glavnog tužioca BiH; fizička i tehnička zaštita osoba, objekata i druge imovine; zaštita svjedoka, kriminalistička ekspertiza, provođenje međunarodnih sporazuma o policijskoj saradnji i drugih međunarodnih instrumenata u njenoj nadležnosti itd.”¹³

Granična policija Bosne i Hercegovine (GP BiH) koja je ranije funkcionirala pod nazivom Državna granična služba Bosne i Hercegovine (DGS BiH) formirana je 2000. godine u skladu sa Zakonom o

¹² Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 5/03.

¹³ Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 27/04.

DGS-u BiH. Ova upravna jedinica u okviru Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine obavlja policijske poslove vezane za nadzor i kontrolu prelaska državne granice, a obavlja i druge zadatke i poslove u skladu sa zakonom. Nadležnosti i zadaci GP-a BiH mogu se općenito svrstati u: “poslove nadzora i kontrole graničnih prelazaka države BiH, kretanje i boravak stranaca i azil, sprječavanje, otkrivanje i istraživanje djela saglasno Krivičnom zakonu BiH, pružanje ispomoći policijskim snagama iz sklopa Ministarstva sigurnosti BiH o kretanju i boravku stranaca i azilu, preduzimanje mjera zaštite vazdušnog civilnog saobraćaja i sigurnost prostorija međunarodnih aerodroma u BiH, daje stručna mišljenja pravosudnim organima i drugim institucijama na njihov zahtjev iz okvira svoje nadležnosti i dr.”¹⁴ Za obavljanje ovih složenih zadataka GP BiH posjeduje unutrašnju organizacionu strukturu koju u osnovi čine: “Glavni ured, terenski uredi, jedinice, Centralni istražni ured, specijalizirane jedinice, Centar za obuku, ostale organizacione jedinice definisane Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji.”¹⁵

Služba za poslove sa strancima posebna je upravna organizacija koja obavlja administrativno-upravne i inspeksijske poslove gdje pri izvršenju istih ima određeni stepen operativne samostalnosti. Iz domena administrativno-upravnih poslova Služba “odlučuje o statusu stranaca u BiH..., također, vrši određene sigurnosne provjere kod odlučivanja o izdavanju viza. U okviru inspeksijske nadležnosti Služba operativnim putem kroz prikupljanje obavještenja i informacija prati i kontroliše zakonitost boravka stranaca u Bosni i Hercegovini.”¹⁶ Osnovne elemente organizacione strukture Službe predstavljaju terenski uredi na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Biro za saradnju sa Interpolom “obavlja u skladu sa statutom, zakonom i pravilnikom, operativno-policijske, pravne i druge stručne poslove koji se odnose na uspostavljanje saradnje sa kriminalističkim policijama, pravosudnim i drugim organima na planu borbe protiv

¹⁴ Dujović, Jagoš; *Rukovođenje i upravljanje sistemima sigurnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2006, str. 219.

¹⁵ Isto, str. 220.

¹⁶ Služba za poslove sa strancima Bosne i Hercegovine [datum pristupa stranici: 21. 06. 2015. godine], <http://www.sps.gov.ba/bosanski/onama.php>

svih vidova i oblika kriminala, a naročito u oblasti: djela protiv života i tijela, dostojanstva osobe i morala; djela protiv imovine; djela protiv privrede; djela međunarodnog kriminaliteta bijelog okovratnika; djela terorizma i ratnog zločina itd.”¹⁷ Unutar Biroa formirana su odjeljenja kao što su: Odjeljenje za komunikacije, Odjeljenje za operativne poslove, Odjeljenje za analitičko-informatičke poslove i planiranje itd.

Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine

Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine (OSA BiH) osnovana je 01. 06. 2004. godine, nakon što je na snagu stupio Zakon o obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine koji je ranije usvojila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. Prema ovome Zakonu, formirana je jedinstvena Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine s nadležnostima i ingerencijama na cijelom državnom teritoriju. Agencija je uspostavljena na temeljima entitetskih obavještajnih struktura i institucija koje su ukinute donošenjem Zakona o OSA-i BiH. Ovim Zakonom određeno je da na teritoriji Bosne i Hercegovine ne mogu funkcionirati ni egzistirati nikakve druge civilno-obavještajne agencije osim OSA-e. Prilikom obavljanja svojih djelatnosti Agencija ne smije kršiti odredbe Ustava Bosne i Hercegovine, Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao ni odredbe međunarodnih sporazuma i ugovora čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina. Djelatnosti i zadaci Agencije jesu “prikupljanje, analiziranje i prenošenje obavještajnih podataka do ovlaštenih lica i organa, kojima se iskazuje prijetnja po sigurnost BiH, a odnose se na: prijetnje suverenitetu i teritorijalnom integritetu, ustavnom poretku, osnovama ekonomske stabilnosti BiH, kao i prijetnje po globalnu sigurnost koje su štetne po BiH uključujući: terorizam i međunarodni terorizam; špijunažu usmjerenu protiv BiH ili koja šteti sigurnosti BiH po bilo kom osnovu; sabotazu protiv vlastite nacionalne infrastrukture...; organizovani kriminal...; trgovina drogom, oružjem i ljudima usmjerena prema BiH...”¹⁸ O izvršenju navedenih zadataka i aktivnosti, te o stepenu njihove realizacije Agencija obavještava “Predsjedništvo BiH, predsjedavajućeg Vijeća ministara, ministra

¹⁷ Biro za saradnju sa Interpolom [datum pristupa stranici: 21. 02. 2011. godine], <http://www.msb.gov.ba/onama/?id=1697>

¹⁸ Dujović, Jagoš: *Rukovođenje i upravljanje sistemima sigurnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2006, str. 223.

inostranih poslova, ministra sigurnosti, ministra odbrane, predsjednike i potpredsjednike i premijere entiteta, predsjedavajućeg i zamjenike predsjedavajućih oba doma Parlamentarne skupštine BiH...”¹⁹ Na čelu OSA-e BiH nalaze se generalni direktor i zamjenik generalnog direktora. Parlamentarni nadzor i kontrolu nad radom Agencije zajednički vrše oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (Predstavnički dom i Dom naroda) preko Sigurnosno-obavještajne komisije.

Zaključak

Da bi se govorilo o sistemu nacionalne sigurnosti Bosne i Hercegovine, u obzir se mora uzeti nekoliko činjenica koje determiniraju sveukupno stanje bh. društva. Bosna i Hercegovina država je koja je početkom 90-ih godina prošlog stoljeća napustila socijalistički koncept društvenog upravljanja i izišla iz državne zajednice Socijalističke federativne republike Jugoslavije i nakon izvršene agresije i četverogodišnjeg oružanog konflikta koji je okončan potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma uredila svoj državni i društveno-politički sistem. Složeno dvoentitetsko uređenje koje je rezultat Ustava koji je koncipiran u okviru mirovnog sporazuma i više nivoa vlasti koji egzistiraju u Bosni i Hercegovini, od općinskog do državnog nivoa, bitno su odredili i fundamentalne principe i smjernice za uspostavu i izgradnju sistema sigurnosti. U Bosni i Hercegovini više od deset godina nakon potpisivanja mirovnog sporazuma i dalje je veoma prisutna klima međunacionalne netrpeljivosti koju još više raspiruju domaće političke elite vođene uskim stranačkim, etničkim i nacionalističkim interesima. Ovakvo stanje generiše niz društvenih problema kao što su loše ekonomsko i socijalno stanje građana, povećanje siromaštva, visok stepen korupcije, povećana stopa kriminaliteta, pojava terorizma, što se na kraju u velikoj mjeri odražava na stanje sigurnosti i cjelokupni sigurnosni ambijent u Bosni i Hercegovini. Pored svih problema i unutrašnjih političkih previranja s kojima živi bh. tranzicijsko društvo, krenulo se u izgradnju jedinstvenog sigurnosnog sistema Bosne i Hercegovine. Prije svega, uz asistenciju i agitaciju međunarodnog faktora, predstavnici vladajućih političkih elita u Bosni i Hercegovini napravili su prve korake u izgradnji institucija sigurnosnog sistema na državnom nivou. Tako su formirane

¹⁹ Isto.

jedinstvene državne oružane snage i pojedine sigurnosne agencije za provedbu zakona, što je ojačalo kapacitete Bosne i Hercegovine u suprotstavljanju i odgovoru na sigurnosne izazove koji stoje pred njenim organima i institucijama.

Literatura

1. Abazović, Mirsad: *Državna bezbjednost – Uvod i temeljni pojmovi*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002.
2. Beridan, Izet; Tomić, M. Ivo; Kreso, Muharem: *Leksikon Sigurnosti*, DES, Sarajevo, 2001.
3. Beridan, Izet: *Politika i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008.
4. Dujović, Jagoš: *Rukovođenje i upravljanje sistemima sigurnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2006.
5. Grizold, Anton; Tatalović, Siniša; Cvrtila, Vlatko: *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1999.
6. Grupa autora: *Leksikon temeljnih pojmova politike – ABCeda demokracije*, Školska knjiga, Zagreb, 1999.
7. Huseinbašić, Ćamil: *Civilna zaštita u sistemu sigurnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2007.
8. Masleša, Ramo: *Teorije i sistemi sigurnosti*, Magistrat, Sarajevo, 2001.

Zakoni i drugi podzakonski akti

1. Dejtonski mirovni sporazum, JPNIO, *Službeni list RBiH*, Sarajevo 1995. godine.
2. Zakon o odbrani BiH, *Službeni glasnik BiH*, broj: 88/05.
3. Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, broj: 5/03.
4. Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, *Službeni glasnik BiH*, broj: 27/04.
5. Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, broj: 88/05.
6. Plan civilno-vojne saradnje u slučaju odgovora na terorističke napade i saniranje njihovih posljedica, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2008.
7. Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma – za period 2010–2013. godine, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2010.

Internetski izvori

1. Služba za poslove sa strancima Bosne i Hercegovine [datum pristupa stranici: 21. 06. 2015. godine], <http://www.sps.gov.ba/bosanski/onama.php>
2. 2. KONGRES BOSANSKOHERCEGOVAČKIH NAUČNIKA IZ ZEMLJE I SVIJETA

[datum pristupa stranici: 11. 07. 2015. godine], <<http://portal.monks.ba/kongres/Default.aspx?tabid=247>.

3. Biro za saradnju sa Interpolom [datum pristupa stranici: 21. 06. 2015. godine], <http://www.msb.gov.ba/onama/?id=1697>

National Security System of Bosnia and Herzegovina

Summary

The title of this scientific work “NATIONAL SECURITY SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA” implies in itself an important concept which is a system of national security of a country in the case of Bosnia and Herzegovina. We live in an era of globalization, the great technical, scientific and technological development where interaction and communication between people as the members of different cultures and civilizations have reached a very high level, and these are all factors that multiply the security challenges for the state and the security systems at the beginning of the new millennium. In this scientific work there is an attempt to answer the question to what extent a system of security has been built and what problems stand in the way of its further development and construction. Taking into consideration the complexity and danger of the problem of terrorism at the beginning of the XXI century, it is necessary to objectively assess and point out all the possible mistakes and shortcomings of security of Bosnia and Herzegovina and work to increase its efficiency. It contributes to the fact that Bosnia and Herzegovina is a very complex formed state (with two entities and Brcko District), with great political influence in making decisions important for the normal functioning of the state and its security system. Also, it has recently emerged from the severe armed conflict that ravaged its economic, social and security capacities, which is a major problem in the process of building the state and its security system.

Key words: security, state, national security system, prevention